

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
КАФЕДРА ПРАВОЗНАВСТВА**

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
для студентів спеціальності 081 «Право»

Полтава 2016

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: **Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і
торгівлі»**

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: **Гладкий С.О.** – д.ю.н., професор, професор
кафедри правознавства ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Кульчій І. О. – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри
державного управління і права Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка;

Гусарєв С. Д. – доктор юридичних наук, професор, полковник міліції,
начальник кафедри теорії держави та права НАВС

Обговорено і схвалено
на засіданні кафедри правознавства
протокол № 10 від 31 травня 2016 р.
Завідувач кафедри _____ проф. Лаврик Г. В.

УЗГОДЖЕНО

На засіданні науково-методичної групи з напрямку
підготовки/спеціальності,
протокол № 3 від 31 травня 2016 року.
Голова науково-методичної групи
_____ проф. Лаврик Г. В.

СХВАЛЕНО

Голова науково-методичної ради
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
« ____ » _____ 2016 р.
_____ проф. Рогоза М. Є.

ВСТУП

Знання з теорії держави і права є світоглядним і методологічним фундаментом сучасної юридичної освіти, юридичного мислення і фахової юридичної діяльності.

Предметом навчальної дисципліни навчальної дисципліни «Теорія держави і права» є система загальних і специфічних закономірностей виникнення, розвитку і функціонування державно-правових явищ (державно-правової організації суспільства).

Міждисциплінарні зв'язки визначаються фундаментальним характером навчальної дисципліни. У структурно-логічній схемі викладання правових дисциплін визначальне місце навчальної дисципліни «Теорія держави і права» зумовлюється її змістом і методологічним значенням для всіх галузей юридичного знання. Загальна теорія держави і права надає галузевим та іншим правовим дисциплінам теоретичні орієнтири, вихідні аксіоматичні положення, базовий методологічний інструментарій. Відповідно, її викладання студентам передує в часі вивченню ними інших правових навчальних дисциплін.

Зміст навчальної дисципліни розкривається в 27 темах, дев'ять з яких присвячено положенням і проблемам теорії держави, а 16 – положенням і проблемам теорії права.

Пропонована програма навчальної дисципліни «Теорія держави і права» структурована згідно з особливостями організації навчального процесу і складається з трьох логічно взаємопов'язаних **змістових модулів**:

I модуль – «Держава, громадянське суспільство, право» – складається з тем, які містять навчальний матеріал щодо основних положень теорії держави, теорії демократії, теорії громадянського суспільства тощо.

II модуль – «Сутність, норма і форма права» – включає в себе теми, які містять навчальний матеріал щодо підходів до праворозуміння, сутності і різних проявів права, його формування (утворення), принципів, місця в системі соціального регулювання, норм і форм права, їх системної організації.

III модуль – «Реалізація права» – складається з тем, які містять навчальний матеріал щодо правових відносин, правової поведінки, юридичної відповідальності, форм реалізації правових норм, їх тлумачення, режиму законності та правопорядку, правової свідомості та правової культури, правового регулювання суспільних відносин, правових систем країн світу.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** вивчення навчальної дисципліни «Теорія держави і права» є засвоєння студентами понятійно-категоріального апарату, основних ідей і положень загальної теорії держави і права як теоретико-методологічної бази вивчення галузевих і прикладних юридичних наук, розвиток правової свідомості та формування правової культури студентів.

1.2. **Основними завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Теорія держави і права» є:

– засвоєння студентами основних юридичних понять і категорій, які мають фундаментальне значення для всієї юридичної науки, та ознайомлення з

практикою застосування цих понять і категорій у процесі правотворчої і правореалізаційної діяльності;

- опанування теоретичних інструментів аналізу, узагальнення, порівняння державно-правових закономірностей і явищ;
- набуття студентами умінь і навичок теоретико-правового мислення, загального орієнтування в архітектоніці правових систем світу та в системі права і законодавства України, аналізу та узагальнення юридичної практики, правильного тлумачення і застосування норм права, коректного користування правовими і літературними джерелами;
- залучення студентів до пошуку шляхів розв'язання основних проблем теорії держави і права;
- створення методологічного підґрунтя для вивчення галузевих, міжгалузевих і прикладних юридичних наук.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- зміст базових понять теорії держави і права відповідно до навчальної програми дисципліни;
- основні закономірності виникнення, розвитку і функціонування держави і права;
- сучасні тенденції розвитку правових систем світу;
- характерні риси найвідоміших концепцій походження і розвитку держави і права;
- найважливіші актуальні проблеми загальної теорії держави і права.

вміти:

- давати змістовну стислу характеристику юридичних термінів;
- формулювати й логічно обґрунтовувати теоретичні положення, висновки й узагальнення;
- піддавати теоретичному аналізу приписи чинного законодавства та явища і процеси державно-правової практики;
- опрацьовувати літературні джерела з метою досягнення певних навчальних цілей, оформляти і стисло викладати свої знання і уявлення про державно-правові явища.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 годин, 6 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Модуль I ДЕРЖАВА, ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ПРАВО

Тема 1. Предмет і метод загальної теорії держави і права

Поняття і система юридичної науки. Об'єкт і предмет юридичної науки. Функції юридичної науки.

Особливості загальної теорії держави і права як науки. Предмет загальної теорії держави і права. Загальна теорія держави і права в системі суспільних наук. Загальна теорія держави і права в системі юридичних наук. Функції загальної теорії держави і права.

Поняття, основні ознаки, структура і призначення методології пізнання державно-правових явищ. Світоглядні методи пізнання державно-правових явищ (метафізичний, діалектичний, ідеалістичний, матеріалістичний тощо). Загальнонаукові методи пізнання державно-правових явищ. Конкретно-наукові методи пізнання державно-правових явищ. Формально-логічний метод. Порівняльно-правовий метод.

Тема 2. Поняття, сутність і походження держави

Поняття та риси політичної влади. Поняття держави. Основні ознаки і сутність держави. Державний суверенітет. Держава як організація. Ознаки держави, які відрізняють її від самоврядування первіснообщинного ладу.

Основні концепції (теорії) походження держави. Родова община як основа існування та організації первіснообщинного ладу. Публічна влада у первіснообщинному суспільстві. Причини та основні закономірності виникнення держави. Способи (шляхи) виникнення держави в різних країнах світу.

Особливості процесів державотворення в сучасних умовах. Ознаки, які відрізняють державу від інших організацій в соціально-неоднорідному суспільстві.

Типологія держав. Формацийний і цивілізаційний підходи до типології держави. Поняття історичного типу держави. Види історичних типів держави. Основні причини зміни типів держави.

Тема 3. Функції держави

Поняття «функції держави». Зміст і значення функцій держави. Співвідношення функцій держави із сутністю, соціальним призначенням і завданнями держави.

Класифікація функцій держави. Внутрішні функції держави. Зовнішні функції держави. Основні та неосновні функції. Головні та похідні функції. Постійні й тимчасові функції.

Правові форми здійснення функцій держави: поняття та ознаки. Правотворча, правозастосовча, контрольно-наглядова, засновницька (установча) форми діяльності держави. Методи здійснення функцій держави.

Тема 4. Форми держави

Поняття форми держави та її основні структурні елементи. Фактори, що обумовлюють багатоманітність форм держави.

Форма державного правління. Поняття монархії та її види. Поняття республіки та її види. Нетипові форми державного правління. Сучасний стан і перспективи розвитку форми державного правління в Україні.

Форма державного устрою. Унітарні держави та їх види. Федерації та їх види. Конфедерація, імперія, співдружність. Сучасний стан і перспективи розвитку державного устрою в Україні.

Поняття та сутність державного режиму. Демократичний і антидемократичний державні режими, їх види та особливості. Сучасний стан і перспективи розвитку державного режиму в Україні.

Тема 5. Демократична держава

Поняття «демократія». Демократія як спосіб здійснення народовладдя. Демократія як принцип. Соціальна цінність демократії.

Форми і види демократії. Представницька й безпосередня форми здійснення народовладдя. Інститути демократії та їх види.

Принципи демократії. Демократичні форми і методи управління державою і суспільством. Механізм узгодження різних думок та інтересів. Суб'єкти демократії.

Основні тенденції розвитку демократії в Україні та інших країнах світу.

Тема 6. Механізм держави і державний апарат

Поняття і структура механізму держави, його співвідношення з державним апаратом. Поняття органу держави. Компетенція державного органу. Класифікація державних органів. Державна служба.

Державний апарат, принципи його організації та діяльності. Поділ влади як конституційний принцип організації та діяльності державного апарату. Загальна характеристика органів законодавчої, виконавчої та судової влади. Система стримувань і противаг між гілками державної влади.

Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні. Президент України – глава держави. Органи виконавчої влади України: Кабінет Міністрів України, міністерства, центральні і місцеві органи виконавчої влади. Суди загальної юрисдикції в Україні. Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Прокуратура України. Місцеве самоврядування в Україні. Співвідношення органів держави і місцевого самоврядування.

Тема 7. Громадянське суспільство, політична система і держава

Поняття громадянського суспільства, його ознаки та структура. Формування громадянського суспільства як необхідна передумова розбудови демократичної, правової, соціальної держави. Співвідношення держави і громадянського суспільства. Право як форма (спосіб) регулювання відносин між громадянином і державою. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні.

Поняття, сутність і структура політичної системи суспільства. Соціальна цінність і призначення політичної системи. Основні суб'єкти політичної системи. Держава в політичній системі суспільства. Партії в політичній системі суспільства. Місце громадських організацій у політичній системі суспільства. Місце і роль релігійних конфесій у політичній системі.

Тема 8. Правова держава

Концепція правової держави: історія виникнення та розвитку. Поняття та ознаки (принципи) правової держави. Правова держава як втілення верховенства права. Взаємозв'язок правової держави і громадянського суспільства.

Поняття і ознаки соціальної держави. Співвідношення правової держави і соціальної держави.

Шляхи формування соціальної, правової держави в Україні.

Тема 9. Держава, право та особа

Права людини як юридична основа громадянського суспільства. Поняття прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Основні права людини та громадянина.

Права і свободи людини і громадянина в їх історичному розвитку. Види прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.

Гарантії прав і свобод людини і громадянина в демократичній, правовій державі. Міжнародно-правові засоби забезпечення й захисту прав людини.

Модуль II СУТНІСТЬ, НОРМА І ФОРМА ПРАВА

Тема 10. Поняття, сутність і походження права

Праворозуміння та його значення для процесу пізнання права. Юснатуралізм (теорія природного права). Позитивістська і нормативістська теорії права. Історична школа права. Психологічна теорія права. Соціологічна теорія права. Новітні підходи до праворозуміння.

Особливості регулювання суспільних відносин у первісно-родовому суспільстві. Закономірності виникнення права. Відмінності права від соціальних норм первісно-родового ладу.

Поняття і різні прояви права. Ознаки і сутність права. Співвідношення права і форм його зовнішнього прояву.

Взаємозв'язок і взаємозалежність держави і права, права і економіки, права і політики, права і культури. Соціальна цінність права. Основні завдання і функції права. Загальносоціальні і спеціально-юридичні функції права.

Тема 11. Принципи права

Поняття і значення принципів права. Класифікація принципів права. Загальнолюдські (цивілізаційні) принципи права. Загальноправові принципи. Міжгалузеві й галузеві принципи. Принципи правових інститутів.

Принцип «верховенства права» (панування права), його зміст і соціальне призначення. Співвідношення принципів верховенства права і верховенства закону. Правозаконність.

Роль принципів як загальних орієнтирів у правотворчості та правореалізації.

Тема 12. Право в системі соціальних норм

Регулювання відносин у соціально-неоднорідному суспільстві. Соціальні, природні і технічні норми (правила поведінки). Поняття і види соціальних норм. Мораль як соціальне явище: поняття, зміст і роль у регулюванні суспільних відносин. Співвідношення права і моралі. Право і звичай. Корпоративні норми та їх співвідношення з правом. Співвідношення технічних і правових норм.

Тема 13. Норми права

Поняття і загальні ознаки норм права. Вольовий та представницько-зобов'язуючий характер норми права.

Структура норми права: гіпотеза, диспозиція, санкція. Поняття і види гіпотез. Поняття і види диспозицій. Поняття і види санкцій. Співвідношення норми права і статті нормативно-правового акта.

Класифікація норм права. Норма права як класична модель поведінки. Спеціалізовані норми права.

Тема 14. Форми права

Поняття форми і джерела права. Взаємозв'язок сутності, змісту та форми права. Фактори, які обумовлюють різноманітність форм права.

Загальна характеристика основних історичних форм права: правовий звичай; правовий (судовий і адміністративний) прецедент; нормативно-правовий акт (закон і підзаконний нормативний акт); нормативно-правовий договір. Правова доктрина як джерело права. Форми релігійного права. Форми міжнародного права. Локальні та індивідуально-правові акти. Юридична сила джерел права.

Тема 15. Нормативно-правовий акт

Поняття і ознаки нормативно-правового акта. Класифікація нормативно-правових актів. Закон як нормативно-правовий акт вищої юридичної сили. Види законів. Конституція, її місце в правовій системі. Підзаконні нормативно-правові акти, їх види.

Дія нормативно-правових актів у часі. Дія нормативно-правових актів у просторі. Дія нормативно-правових актів за колом осіб.

Тема 16. Система права

Поняття і ознаки системи права. Місце і роль системи права в правовій системі держави.

Структура системи права (норми права, правові інститути, підгалузі права, галузі права). Публічне і приватне право. Матеріальне й процесуальне право.

Предмет і метод правового регулювання як основні критерії поділу системи права на складові частини. Правовий режим.

Види галузей права. Загальна характеристика основних галузей права України.

Тема 17. Система законодавства

Поняття законодавства. Система законодавства та її співвідношення з системою права. Фактори формування і розвитку системи законодавства.

Структура системи законодавства (функціональна, горизонтальна, вертикальна). Загальна характеристика основних галузей законодавства України.

Тема 18. Правоутворення

Поняття і етапи правоутворення. Співвідношення правоутворення і правотворчості. Функції, принципи й види правоутворення.

Стадії створення нормативно-правових актів. Правотворча техніка.

Поняття, сутність і види систематизації законодавства. Поняття і види інкорпорації законодавства. Поняття і види консолідації нормативних актів. Поняття і види кодифікації права. Звід законів. Збірники законодавства.

Модуль III РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА

Тема 19. Правові відносини

Поняття і ознаки правових відносин. Місце і роль правових відносин у правовій системі держави. Види правових відносин. Структура (склад) правовідносин: суб'єкти, об'єкти та зміст.

Поняття суб'єктів правовідносин і їх види. Юридичні і соціальні властивості особи, які необхідні для її вступу у правовідносини. Поняття правосуб'єктності: правоздатність, дієздатність, деліктоздатність. Поняття, основні ознаки і види юридичних осіб.

Об'єкти правовідносин: поняття, види і загальна характеристика.

Фактичний і юридичний зміст правовідносин. Суб'єктивні права, правомочності та юридичні обов'язки суб'єктів правовідносин.

Підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин. Поняття і види юридичних фактів. Фактичний склад.

Тема 20. Правова поведінка

Поняття, ознаки і види правової поведінки. Поняття і сутність правомірної поведінки особи. Загальна характеристика окремих видів правомірної поведінки особи.

Поняття, основні ознаки і сутність правопорушень. Класифікація правопорушень. Склад правопорушення. Поняття осудності і неосудності. Форми вини правопорушника. Поняття суспільної шкоди та соціальної небезпеки.

Тема 21. Юридична відповідальність

Поняття та основні ознаки юридичної відповідальності. Принципи юридичної відповідальності. Мета і функції юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності. Підстави юридичної відповідальності. Стадії юридичної відповідальності. Обставини і підстави звільнення від юридичної відповідальності. Поняття і сутність презумпції невинності (невинуватості) як юридична гарантія законності і правопорядку, прав і свобод громадян.

Тема 22. Реалізація норм права

Поняття реалізації норм права. Ординарні форми реалізації норм права: дотримання, виконання, використання. Суб'єкти реалізації норм права. Основні вимоги реалізації норм права.

Застосування права як особлива форма його реалізації. Поняття, основні ознаки і сутність правозастосовчої діяльності. Механізм (процес) і основні стадії правозастосовчої діяльності. Основні вимоги правильного застосування нормативних приписів. Акти правозастосування: поняття, властивості, види. Відмінність правозастосовчих актів від нормативних та інтерпретаційних актів.

Прогалини в праві, засоби їх подолання і усунення. Застосування права за аналогією закону та аналогією права. Юридичні колізії та шляхи їх подолання.

Тема 23. Тлумачення норм права

Поняття, сутність і види тлумачення норм права. Поняття, суб'єкти і види офіційного тлумачення норм права. Роль і значення Конституційного суду України в тлумаченні Конституції України та законів України. Поняття і види неофіційного тлумачення норм права.

Тлумачення норм права за обсягом: буквальне, розширювальне, обмежувальне.

Способи тлумачення норм права: історично-генетичний, логічний, системний, телеологічний (цільовий), граматичний, соціологічний, структурно-функціональний тощо.

Поняття та ознаки актів тлумачення норм права. Юридичні властивості інтерпретаційних актів. Дія (чинність) інтерпретаційних актів у часі, у просторі та за колом суб'єктів права і сферою діяльності. Відмінність інтерпретаційно-правових актів від індивідуально-правових і нормативно-правових актів.

Тема 24. Законність і правопорядок

Поняття, основні ознаки і функції законності. Правовий режим. Соціальна цінність і значення правового режиму і режиму правозаконності. Поняття і суть антиправового режиму (беззаконня). Співвідношення державно-правових режимів із режимами законності та беззаконня. Співвідношення законності та доцільності, законності та справедливості.

Поняття, основні ознаки і сутність правопорядку. Громадський порядок і правопорядок. Соціальна цінність і роль правопорядку в державі і суспільстві. Співвідношення режиму законності, правового режиму і правопорядку.

Поняття і види гарантій законності і правопорядку.

Тема 25. Правова свідомість і правова культура

Поняття правової свідомості та проблеми його визначення. Функції правосвідомості. Види правосвідомості. Структура (склад) правосвідомості. Співвідношення і взаємозв'язок правової системи і правосвідомості. Правосвідомість як одна із форм буття (існування) права. Соціальна цінність і значення правосвідомості в правотворчості та в реалізації права.

Поняття, сутність і структура правової культури. Правова культура особи, її компоненти. Професійна правова (морально-правова) культура юриста. Особливості правосвідомості і правової культури народу України. Поняття і сутність правового нігілізму: причини походження, види, шляхи та засоби подолання в Україні.

Тема 26. Правове регулювання суспільних відносин

Поняття і загальна характеристика правового регулювання. Правове регулювання і правовий вплив. Стадії правового регулювання. Сфери і межі правового регулювання, їх види. Об'єкт і предмет правового регулювання.

Способи правового регулювання: дозвіл, веління, заборона. Методи правового регулювання. Типи правового регулювання. Правовий режим.

Види правового регулювання. Нормативно-правове та індивідуально-правове регулювання, їх співвідношення.

Поняття механізму правового регулювання, його структура. Ефективність правового регулювання.

Тема 27. Правові системи світу

Порівняльне правознавство: загальна характеристика.

Поняття правової системи і сім'ї правових систем. Структура правової системи держави. Класифікація правових систем.

Романо-германська правова система (правова сім'я). Англо-американська правова система (правова сім'я). Сім'я релігійного права. Сім'я традиційного права.

Особливості становлення та розвитку національної правової системи України.

3. Рекомендована література

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Прийнята 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Декларація про державний суверенітет України: Прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. - 1990. - № 3. - Ст. 429.
3. Акт проголошення незалежності України: Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. - 1991. - № 38. - Ст. 502.
4. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 23. - Ст. 118.
5. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 р. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
6. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 6 листопада 2012 р. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5475-17>
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
8. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 20-21. - Ст. 190.

Основна література:

9. Загальна теорія держави і права (основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції): навч. посіб. / О.Л. Копиленко [та ін.] ; МОН України. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 400 с.
10. **Загальна теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / [М.В. Цвік та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. - Х.: Право, 2010. - 583 с.**
11. **Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. - К.: Ваіте, 2016. - 392 с.**
12. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права і держави: навч. посіб. / П.М. Рабінович. - 3-е вид., зі змінами й доповн. - К.: Рад. шк., 1995. - 170 с.
13. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: підруч. / О.Ф. Скакун. - Вид. 4-те, допов. і перероб. - К.: Правова єдність, 2013. - 524 с.
14. Теорія держави і права. Академічний курс: підруч. / О.В. Зайчук [та ін.] ; ред. О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. - 2-ге вид., переробл. і доп. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 688 с.
15. Теорія держави і права: підруч. / [Петришин О. В. та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О.В. Петришина ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х.: Право, 2014. - 366 с.
16. Теорія права і держави: навч. посібник / С.Д. Гусарев [та ін.] ; Київськ. нац. ун-т внутр. справ. - К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. - 270 с.

Додаткова література:

17. Алексеев С.С. Право: азбука - теория - философия: Опыт комплексного исследования / С.С. Алексеев. - М.: Статут, 1999. - 712 с.
18. Аллан Т. Р. С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права: пер. з англ. Р. Семківа. - К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. - 385 с.
19. Баренбойм П. 3000 лет доктрины разделения властей. Суд Сьютера: учебное пособие. - М.: Белые альвы, 1995. - 176 с.
20. Бачинин В.А. Философия права и преступления / В.А. Бачинин. - Х.: Фолио, 1999. - 607 с.
21. Берман Г.Д. Западная традиция права: эпоха формирования: пер. с англ. - 2-е изд. - М.: Изд-во МГУ: ИНФРА-М-НОРМА, 1998. - 624 с.
22. Бусова Н.А. Модернизация, рациональность и право / Н.А. Бусова. - Х.: Прометей-Прес, 2004. - 352 с.
23. Введение в теорию государственно-правовой организации социальных систем / Под общ. ред. Е.Б. Кубко. - К.: Юринком, 1997. - 192 с.
24. Вступ до теорії правових систем : монографія / За заг. ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. - К.: Юрид. Думка, 2006. - 432 с.
25. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації: пер. з нім. - К.: ППС-2002, 2007. - 436 с.
26. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности: пер. с фр. - М.: Междунар. отношения, 1999. - 400 с.
27. Даль Р. Демократия и ее критики / Р. Даль. - М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. - 576 с.
28. Дашковська О.Р. Жінка як суб'єкт права в аспекті гендерної рівності / О.Р. Дашковська. - Х.: Право, 2005. - 224 с.
29. Дворкін Р. Серйозний погляд на право: пер. з англ. - К.: Основа, 2000. - 519 с.
30. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / Ю.С. Шемшученка (ред.). - К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. - 632 с.
31. Жоль К.К. Философия и социология права: учеб. Пособие / К.К. Жоль. - К.: Юрінком Інтер, 2000. - 480 с.
32. Жук Н.А. Парламент, президент, уряд: через взаємостимування до рівноваги: монографія / Н.А. Жук. - Х.: Харків Юридичний, 2007. - 327 с.
33. Загальна теорія держави і права: навч. посібник / А.М. Колодій [та ін.] ; ред. В.В. Копейчиков ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. - Вид. стереотип. - К.: Юрінком Інтер, 2001. - 320 с.
34. Заєць А.П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду / А.П. Заєць. - К.: Парламент. вид-во, 1999. - 247 с.
35. Законодательная техника: научно-практ. пособие / Под ред. Ю.А. Тихомирова. - М.: Городец, 2000. - 272 с.
36. История политических и правовых учений: учеб. для вузов / Под общ. ред. В.С.Нерсесянца. - М.: Изд-во «Норма», 2000. - 736 с.
37. Калиновський Ю.Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність: монографія / Ю.Ю. Калиновський. - Х.: Право, 2008. - 288 с.

38. Кельзен Г. Чисте правознавство: Проблема справедливості: пер. з нім. - К.: Юніверс, 2004. - 496 с.
39. Колодій А.М. Принципи права України: монографія / А.М. Колодій. - К.: Юрінком Інтер, 1998. - 208 с.
40. Комаров С.А. Теория государства и права: учеб.-метод. пособие для студ., обуч. по спец. и напр. "Юриспруденция": Краткий учеб. для вузов / С.А. Комаров, А.В. Малько. - М.: Норма : Инфра-М, 1999. - 448 с.
41. Коталейчук С.П. Теорія держави та права: навч. посіб. для підготовки до держ. іспитів / С.П. Коталейчук. - К.: КНТ, 2009. - 320 с.
42. Кросс Р. Прецедент в английском праве: пер. с англ. / Р. Кросс ; под общ. ред. Ф.М. Решетникова. - М., 1985. - 238 с.
43. Лазарев В.В. Теория государства и права: учеб. для вузов / В.В. Лазарев, С.В. Липень. - 3 изд., испр. и доп. - М.: Спарк, 2004. - 528 с.
44. Лемак В.В. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / В.В. Лемак ; Ужгород. нац. ун-т. Юрид. фак. - Ужгород: ПП "Медіум", 2003. - 251 с.
45. Летнянчин Л.І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики: монографія / Л.І. Летнянчин. - Х., 2006. - 256 с.
46. Липатов Э.Г. Нормативность правовых явлений: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Э.Г. Липатов ; Саратовская государственная академия права. - Саратов, 1996. - 26 с.
47. Ллойд Д. Идея права: пер. с англ. - М.: Югона, 2000. - 416 с.
48. Лук'янов Д.В. Політичні партії в системі взаємодії громадянського суспільства та держави (роль та правове регулювання): монографія / Д.В. Лук'янов. - Х.: Право, 2007. - 320 с.
49. Максимов С.И. Правовая реальность: опыт философского осмысления: монографія / С.И. Максимов. - Х.: Право, 2002. - 328 с.
50. Марченко М.Н. Теория государства и права: учеб. для студ. вузов, обуч. по спец. "Юриспруденция" / М.Н. Марченко ; Московский гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. Юрид. фак. - Изд. 2-е, перераб. и доп. - М.: Проспект, 2007. - 637 с.
51. Марчук В.М. Теорія держави і права: навч. посіб. / В.М. Марчук, О.В. Корольков ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. - 415 с.
52. Научные основы советского правотворчества / Отв. ред., д.ю.н. проф. Р.О. Халфина. - М.: Издательство «Наука», 1981. - 320 с.
53. Оборотов Ю.Н. Традиції та оновлення у правовій сфері: питання теорії (від пізнання до розуміння права): монографія / Ю.Н. Оборотов. - Одеса: Юрид.літ., 2002. - 280 с.
54. Общая теория права и государства: учеб. для студ. вузов, обуч. по спец. "Юриспруденция" / В.С. Нерсисянц ; Институт государства и права РАН. Акад. правовой ин-т. - М.: НОРМА ; М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 2002. - 539 с.
55. Папаян Р.А. Христианские корни современного права / Р.А. Папаян. - М.: Издательство НОРМА, 2002. - 416 с.

56. Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности / Л.И. Петражицкий. - Изд. 2-е., испр. и доп. - Т. 1. - СПб., 1909. - 318 с.
57. Петришин А.В. Государственная служба. Историко-теоретические предпосылки, сравнительно-правовой и логико-понятийный анализ: монографія / А.В. Петришин. - Х: Факт, 1998. - 168 с.
58. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія / С.П. Погребняк. - Х.: Право, 2008. - 240 с.
59. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: монографія / За ред. Ю.П. Битяка, І.В. Яковюка, О.В. Петришина та ін. - Х.: Право, 2007. - 248 с.
60. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л.М. Герасіна [та ін.]. - Х.: Право, 2009. - 352 с.
61. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: монографія / За заг. ред. Л.М. Герасіної, О.Г. Данильяна, М.І. Панова та ін. - Х.: Право, 2008. - 320 с.
62. Разделенная демократия. Сотрудничество и конфликт между Президентом и Конгрессом: пер. с англ. / Под общ. ред проф. Дж. Тарбера. - М., 1994. — 416 с.
63. Рулан Н. Историческое введение в право: пер. с франц. - М: Nota bene, 2005. - 672 с.
64. Сердюк О.В. Соціологічний підхід у сучасному правознавстві: пізнання соціальності права: монографія / О.В. Сердюк. - Х.: Яшма, 2007. - 320 с.
65. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії та практики. До 10-річчя незалежності України: монографія / О.В. Скрипнюк. - К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2000. — 600 с.
66. Словарь терминов по теории государства и права / Под общ. ред. Н.И. Панова. - Изд. 2-е, доп. и испр. - Х.: Основа, 1997. - 180 с.
67. Теория государства и права: учеб. для студ. вузов, обуч. по спец. "Юриспруденция" / А.Г. Бережнов [и др.] ; ред. М.Н. Марченко ; Московский гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. - Изд. 4-е. - М.: Зерцало, 2009. - 836 с.
68. Теория государства и права: учеб. для юрид. вузов / А.И. Абрамова [и др.] ; общ. ред. А.С. Пиголкин ; Ин-т законодательства и сравн. правоведения при Правительстве РФ. - М.: ОАО "Издательский Дом "Городец", 2003. - 540 с.
69. Теорія держави і права : навч. посіб. / А.А. Письменицький, Д.В. Слинько, А.С. Спаський ; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. - Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. - 242 с.
70. Теорія держави і права для підготовки до іспиту: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Л.П. Самофалов [та ін.] ; заг. ред. В.С. Шилінгов. - К.: КНТ, 2008. - 228 с.
71. Теорія держави і права: навч. посіб. / [С.К. Бостан та ін.]. - К.: Академія, 2013. - 346 с.
72. Теорія держави і права: навч. посіб. / О.М. Головка [та ін.] ; за заг. ред. І.М. Погрібного ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Х.: ХНУВС, 2010. - 277 с.

73. Теорія держави і права: підруч. / С.Л. Лисенков [та ін.] ; ред. С.Л. Лисенков. - К.: Юрінком Інтер, 2005. - 448 с.
74. Теорія держави і права: посіб. для підготов. до держ. іспитів / [Д.В. Лук'янов та ін.] ; за заг. ред. О.В. Петришина. - 2-ге вид., допов. і змін. - Х.: Право, 2013. - 202 с.
75. Тимошенко В.І. Правова держава (теоретико-історичне дослідження) / В.І. Тимошенко. - К.: Наук. думка, 1994. - 132 с.
76. Тімуш І. Правова реальність і правосвідомість: інтегральне розуміння змісту та взаємозв'язку / І. Тімуш // Право України. - 2010. - № 7. - С. 94-100.
77. Фуллер Лон Л. Мораль права: пер. з англ. - К.: Сфера, 1999. - 232 с.
78. Харт Х.Л.А. Концепція права: пер. з англ. - К.: Сфера, 1998. - 236 с.
79. Хаустова М.Г. Національна правова система за умов розбудови правової демократичної державності в Україні / М.Г. Хаустова. - Х.: Право, 2008. - 160 с.
80. Цвик М.В. Теория социалистической демократии (государственно-правовые аспекты) / М.В. Цвик. - К.: Вища школа, 1986. - 157 с.
81. Цимбалюк М.М. Онтологія правосвідомості : Теорія та реальність: монографія / М.М. Цимбалюк. - К.: Атіка, 2008. - 288 с.
82. Циппеліус Р. Юридина методологія: пер. з нім. - К.: Реферат, 2004. - 176 с.
83. Честнов І. Посткласична теорія права: контури нової парадигми / І. Честнов // Право України. - 2011. - № 8. - С. 109-114.
84. Четвернин В.А. Демократическое конституционное государство: введение в теорию / В.А. Четвернин. - М., 1993. - 166 с.
85. Шаповал В.М. Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз / В.М. Шаповал. - Київ: «Програма Л», 1995. - 136 с.
86. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні / С. Шевчук. - К.: Реферат, 2007. - 640 с.
87. Энтин Л.М. Разделение властей: опыт современных государств / Л.М. Энтин. - М.: Юридическая литература, 1995. - 176 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Контрольні заходи здійснюються науково-педагогічними працівниками і включають поточний і підсумковий контроль. Об'єктами системи поточного та підсумкового контролю є робота студентів на семінарських (практичних) заняттях та виконання ними індивідуальних (домашніх) завдань. Поточний контроль здійснюється при проведенні семінарських (практичних) та індивідуальних занять і має на меті перевірку рівня засвоєння студентом навчального матеріалу дисципліни.

Під час проведення семінарських занять застосовуються такі методи контролю, як усне та письмове опитування студентів з питань, визначених планами семінарських занять, дискусійне обговорення проблемних питань з теми заняття, усне та письмове складання студентами тестів. При проведенні практичних занять – контроль здійснюється при розв'язуванні окремими студентами біля дошки та «малими групами» комплексу практичних задач і проблемних ситуацій.

Поточний контроль під час індивідуально-консультативних занять здійснюється за допомогою відповідних тестів в усній або письмовій формі. Такий контроль застосовується стосовно тих студентів, які мають поточну заборгованість із поважних причин. Поточний контроль виконання студентами індивідуальних (домашніх) завдань здійснюється за допомогою перевірки викладачем результатів розв'язання таких завдань.

Підсумкове оцінювання знань з дисципліни здійснюється у формі екзамену.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни складається із суми балів за результатами поточного контролю знань. Загальна сума набраних балів протягом семестру за поточну успішність максимально складає 100. Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується в ПУЕТ, з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

Оцінка «відмінно» (90-100 балів) передбачає, що студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.

Оцінка «дуже добре» (82-89 балів) передбачає, що студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.

Оцінка «добре» (74-81 бал) передбачає, що студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача й самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність;

виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.

Оцінка «задовільно» (64-73 бали) передбачає, що студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.

Оцінка «достатньо» (60-63 бали) передбачає, що студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.

Оцінка «незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю» (35-59 балів) передбачає, що студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

Оцінка «незадовільно» з обов'язковим вивченням залікового кредиту» (1-34 бали) передбачає, що студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.